

Քաղաքացիություն չունեցող անձանց

իրավունքների պաշտպանությունը

1954 թվականի Կոնվենցիան քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին

ՄԱԿ-ի փախստականների գծով գերագույն հանձնակատարի անձնական ուղերձը

Այսօր միլիոնավոր մարդիկ ամբողջ աշխարհում բախվում են լուրջ խնդիրների, որոնք ի հայտ են գալիս ապաքաղաքացիության պատճառով: Քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին կոնվենցիան պետություններին տրամադրում է քաղաքացիություն չունեցող անձանց աջակցելու մի համակարգ, որը նրանց հնարավորություն է ընձեռում ապրելու ապահով եւ արժանապատիվ կյանքով, մինչ իրենց իրավիճակը հնարավոր կլինի կարգավորել: Ներկայումս շատ փոքր թվով երկրներ են անդամակցում այս փաստաթղթին: Մենք պետք է փոխենք այս իրավիճակը: Կոչ ենք անում պետություններին՝ միանալու Կոնվենցիային եւ խոստանում իմ գրասենյակի լիակատար աջակցությունը կառավարություններին՝ օգնելու Կոնվենցիայի դրույթների իրականացմանը հասնելուն:

Անտոնիո Գուտյերես

Խթանել նաև չունը, ընդլայնել պաշտպանությունը

Քաղաքացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակը կապ է պետության եւ անձի միջև: Քաղաքացիությունը մարդկանց շնորհում է ինքնության զգացողություն, բայց, որ ավելի կարեւոր է, նրանց օժտում է իրավունքների մի լայն շրջանակ իրացնելու կարողությամբ: Հետևաբար, ապաքաղաքացիությունը, որն էլ պետության քաղաքացի չլինելը կարող է վնասակար լինել, իսկ որոշ դեպքերում կործանարար ազդեցություն ունենալ խնդրո առարկա անձանց կյանքի վրա:

Զնայած ֆաղաֆացիությունն ունենալու իրավունքի միջազգային հանաչմանը՝ շարունակել են ի հայտ գալ ապաֆաղաֆացիության նոր դեպքեր: Ապաֆաղաֆացիության խնդրի հանգուցալուծումը շարունակում է հանդիսանալ 21-րդ դարի հիմնական մարտահրավերներից մեկը: Ըստ գնահատականների, այսօր ամբողջ աշխարհում ապրում է 12 միլիոն ֆաղաֆացիություն չունեցող անձ:

Մինչ ֆաղաֆացիություն չունեցող որոշ անձինք նաեւ փախստականներ են, նրանց մեծ մասն այդպիսիք չեն: Քաղաֆացիություն չունեցող այն անձինք, որոնք նաեւ փախստականներ են, ենթակա են 1951 թվականին ընդունված՝ Փախստականների իրավունքների մասին կոնվենցիայով («1951-ի կոնվենցիա») նախատեսված միջազգային պաշտպանության: Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց, մասնավորապես՝ փախստական չհանդիսացող անձանց պաշտպանության խնդիրների հասցեագրման համար միջազգային հանրությունն ընդունեց Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին 1954 թվականի կոնվենցիան («1954-ի կոնվենցիա»): Այս համաձայնագիրն ուղղված է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի կարգավորմանը եւ նրանց կողմից իրենց իրավունքների հնարավորինս լայնորեն իրացմանը: Կոնվենցիան փոխլրացնում է մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի դրույթները:

Գնալով անում է այն երկրների թիվը, որոնք դիմում են 1954-ի կոնվենցիայի օգնությամբ՝ որպես ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանության համակարգի: Սա արտացոլում է այն ընկալումը, որ Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց կարգավիճակի մասին 1954 թվականի կոնվենցիան իրավական միակ գործիքն է, որը պատռնապես սահմանում է «ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց» միջազգային իրավական կարգավիճակը: Միաժամանակ, Կոնվենցիան անդրադառնում է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությանը վերաբերող բազմաթիվ գործնական խնդիրների (մասնավորապես՝ ճամփորդական փաստաթղթերի հասանելիությունը), որոնք միջազգային իրավունքում որեւէ այլ կերպ կարգավորված չեն: Թեպետ 2010 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ ընդամենը 65 երկիր էր անդամակցում 1954-ի կոնվենցիային, սակայն ավելի մեծ թվով երկրներ են գիտակցում, որ սա ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության միջազգային կարգի առանցքային բաղադրիչն է:

Ինչո՞ւ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք պաշտպանության կարիք ունեն

Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների համընդհանուր հռչակագիրը հաստատում է, որ «յուրաքանչյուր ոմ ունի ֆաղաֆացիության իրավունք», այդպիսով հանաչելով ֆաղաֆացիության իրավական եւ գործնական կարեւորությունը մարդու իրավունքներից օգտվելու տեսանկյունից: Հետեւաբար, կառավարությունները պետք է ձգտեն ապահովել, որ յուրաքանչյուր ոմ ունենա ֆաղաֆացիություն: Զնայած մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի այս եւ այլ դրույթների առկայությանը՝ բազմաթիվ մարդիկ երբեք ֆաղաֆացիություն չեն ստանում կամ գրկվում են ֆաղաֆացիությունից: Երբ որոշ մարդիկ մնում են մեկուսացված, ապաֆաղաֆացիությունը նրանց դարձնում է խոցելի:

Քանի որ ֆաղաֆացիությունը չունեցող անձինք որևէ պետության հետ ֆաղաֆացիության կապվածություն չունեն, նրանք հատուկ ուշադրության և պաշտպանության կարիք ունեն, որպեսզի ապահովված լինի սեփական հիմնական իրավունքներն իրացնելու նրանց կարողությունը:

Մասնավորապես, ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար հատուկ խնդիրներից է այն դժվարությունը, որին նրանք բախվում են ինֆնության վկայական և համփոքրական փաստաթղթեր ձեռքբերելիս, ինչը ոչ միայն խոչընդոտում է համփոքրելու նրանց հնարավորությունը, այլև բազմաթիվ խնդիրներ հարուցում ամենօրյա կյանքում, իսկ որոշ դեպքերում կարող է հանգեցնել անձի երկարատև կալանքի: Ապաֆաղաֆացիությունը մարդկանց թույլ չի տալիս իրացնել իրենց ներուժը և կարող է լուրջ ինքնօրհան ազդեցություն ունենալ հասարակական համայնքվածության և կայունության վրա: Այն մինչև իսկ կարող է հանգեցնել համայնքային լարվածության և բնակչության վայրի փոփոխության: Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց հանաչումը խթանելը և նրանց պաշտպանությունն ընդլայնելը այսօրինակ խնդիրներին արձագանքելու միջոցներից են:

Քաղաֆացիություն չունեցող անձինք հաճախ գուրկ են իրավական կարգավիճակից և իրենց զգում են հասարակությունից դուրս մղված վիճակում:

Գաղաֆաֆացիության ժամանակաշրջանում Սուդանից Քենիա փոխադրված լինելով՝ նուբիացիները անկախությունից հետո, ընդհանուր առմամբ, չէին համարվում Քենիայի ֆաղաֆացիներ: Պատճառն է այս երկու գործազուրկ նուբիացի երիտասարդներից մեկը. «Մարդիկ մեզ օտարերկրացի են կոչում, մինչդեռ մենք այստեղ ապրում ենք ավելի քան 100 տարի: Նրանք ասում են, որ մենք հետ գնանք Սուդան, բայց սերունդներ շարունակ սա է եղել մեր հայրերիցը: Ո՞ր պետք է գնանք»:

Արդյո՞ք 1954-ի կոնվենցիան դեռևս արդիական է այսօրվա աշխարհում

Այո, անշուշտ: Ապաֆաղաֆացիությունը այսօր շարունակում է մնալ լայն տարածում ունեցող խնդիրների շարքում:

Ապաֆաղաֆացիության համաշխարհային ազդեցության վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանը զուգընթաց՝ ինչպես կառավարությունները, այնպես էլ միջազգային հանրությունը որպես ուղենիւշ ավելի ու ավելի հաճախ են դիմում ՄԱԿ-ի Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց մասին կոնվենցիայի օգնությանը: 1954-ի կոնվենցիան շարունակում է հանդիսանալ միջազգային գլխավոր փաստաթուղթը, որը կարգավորում է ֆաղաֆացիություն չունեցող ոչ փախստական անձանց կարգավիճակը և ապահովում, որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք օգտվեն մարդու բոլոր

իրավունքներից՝ առանց խտրականության: Այն ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց տրամադրում է միջազգայնորեն ճանաչվող իրավական կարգավիճակ, առաջարկում համախոսական փաստաթղթերի, ինֆնության վկայականների եւ թղթաբանության այլ հիմնական ձեւերի հասանելիություն եւ սահմանում մեկ ընդհանուր շրջանակ՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց նկատմամբ վերաբերմունքի նվազագույն չափանիշներով: Հետեւաբար, 1954-ի կոնվենցիային միանալու արդյունքում պետությունները ձեռք են բերում մարդու իրավունքների իրենց նվիրվածության ցուցադրման, իսկ անհատները՝ պաշտպանության հնարավորություն, եւ տվյալ պետությունը ստանում է միջազգային համախմբված աջակցություն՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանության խնդրի համարժեք կարգավորման համար:

Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությունը 1954-ի կոնվենցիայով

Ո՞ւմ է պաշտպանում 1954-ի կոնվենցիան

1954-ի կոնվենցիան ճանաչում է «ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց» միջազգային իրավական կարգավիճակը: Հոդված 1-ը հաստատում է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձի սահմանումը միջազգային իրավունքի համակարգում. անձ, «որը չի համարվում ֆաղաֆացի որեւէ պետության կողմից՝ դրա Օրենսդրության հիման վրա»: Այս սահմանումը ներկայումս նաեւ ճանաչվում է իբրեւ միջազգային սովորության իրավունքի նորմ: Սահմանմանը համապատասխանող անձինք օժտված են որոշակի իրավունքներով եւ պարտականություններով, որոնք ներառված են 1954-ի կոնվենցիայում: Կոնվենցիան չի վերաբերում այսպէս կոչված *դե ֆակտո* ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց, որոնց համար միջազգային իրավունքի համակարգում գոյություն չունի համընդհանուր կերպով ընդունելի սահմանում: Այդուհանդերձ, *դե ֆակտո* ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք ենթակա են պաշտպանության մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի ներքո: Քաղաֆացիություն չունեցող *վախժատականները* գտնվում են 1951 թ. Փախստականների կարգավիճակի մասին կոնվենցիայի տիրույթում, եւ նրանց պէտք է վերաբերվել համաձայն փախստականների վերաբերյալ միջազգային իրավունքի նորմերի:

Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց իրավունքները 1954-ի կոնվենցիայի ներքո

1954-ի կոնվենցիան խարսխված է մեկ հիմնական սկզբունքի վրա. ֆաղաֆացիություն չունեցող ոչ մի անձ չպետք է արժանանա ավելի վատ վերաբերմունքի, քան որեւէ օտարերկրացի, ով ֆաղաֆացիություն ունի: Ի լրումն, Կոնվենցիան ամրագրում է, որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք ավելի խոցելի են, քան օտարերկրացիները: Հետեւաբար, այն մի շարք հատուկ միջոցառումներ է նախատեսում ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար:

1954-ի կոնվենցիան ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար երաժշտավորում է վարչական օժանդակության իրավունք (Հոդված 25), ինֆնուբյան վկայականների եւ համփորդական փաստաթղթերի իրավունք (Հոդված 26 եւ 27) եւ ազատում նրանց փոխադարձության պահանջից (Հոդված 7): Այս ոչ ստանդարտ դրույթները ձեւավորվել են՝ լուծում տալու համար այն հաստիք դժվարություններին, որոնց բախվում են ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք որեւէ ֆաղաֆացիությունից գուրկ լինելու պատճառով, մասնավորապէս՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձին տրամադրելով փոխադարձաբար հանաչվող համփորդական փաստաթուղթ, որը ֆաղաֆացիություն չունեցող անձի համար կփոխարինի անձնագրի գործառույթին: Այս խնդիրները միջազգային իրավունքի որեւէ այլ փաստաթղթով կարգավորված չեն եւ 1954 թվականի կոնվենցիայի ներքո ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար նախատեսված առանցֆային իրավական առավելություններից են:

Նկատի առնելով ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց դժվարին կացությունը՝ Կոնվենցիան պահանջում է, որ նրանց նկատմամբ վերաբերմունքը լինի համարժեք տվյալ պետության ֆաղաֆացիների նկատմամբ վերաբերմունքին՝ կապված որոշակի իրավունքների իրացման հետ, ինչպիսիք են կրոնի ազատությունը կամ տարրական կրթության իրավունքը: Հարկ է ընդգծել, որ Կոնվենցիան հանդէս է բերում նրբորեն տարբերակված մոտեցում՝ մասնավորապէս սահմանելով, որ որոշ երաժշտիքներ կիրառվում են ֆաղաֆացիություն չունեցող բոլոր անձանց նկատմամբ, մինչդեռ այլ վերապահված են միայն օրինական հիմունքներով երկրի տարածքում ներկա կամ բնակվող ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց: Այսպիսով, 1954-ի կոնվենցիան արտացոլում է միջազգային այլ փաստաթղթերով նախատեսված չափանիւշերը եւ ուղղություն ցույց տալիս, թէ ինչպէս պետք է այդ չափանիւշերն իրագործվեն ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար: Ինչպէս սահմանված է 1954-ի կոնվենցիայի Հոդված 2-ում, «ֆաղաֆացիություն չունեցող յուրաքանչյուր անձ գտնված երկրի նկատմամբ ունի պարտականություններ, որոնք, մասնավորապէս, պահանջում են, որ նա երթարկվի Օրենքներին ու երթարկեն Արքայական ակտերին»:

Կարելու է նշել, որ 1954-ի կոնվենցիայով երաժշտավորված իրավունքներից օգտվելը հավասարազոր չէ ֆաղաֆացիություն ունենալուն: Ահա թէ ինչու 1954-ի կոնվենցիան պետություններին կոչ է անում հնարավորինս հեշտացնել ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց «միաձուլումն ու հպատակագրումը» (Հոդված 32): Արդյունավետ ֆաղաֆացիություն ստանալուց հետո ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք այլեւս ֆաղաֆացիություն չունեցող չեն. նրանց դժվարին կացությանը վերջ է դրվում:

Արդյո՞ք 1954-ի կոնվենցիան պետություններից պահանջում է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց ֆաղաֆացիություն շնորհել:

1954-ի կոնվենցիան ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար չի սահմանում որեւէ կոնկրետ պետության

ֆաղաֆացիություն ստանալու իրավունք: Այդուհանդերձ, քանի որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձինք չունեն իրենց պաշտպանող պետություն, Կոնվենցիան անդամ պետություններից պահանջում է հնարավորինս դյուրացնել ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց միաձուլումն ու հպատակագրումը, մասնավորապէս՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար արագացնելով հպատակագրման գործընթացը եւ նվազեցնելով դրա հետ կապված գանձումներն ու

ծախսերը: Ավելի ընդհանուր մակարդակում մարդու իրավունքների իրավունքը հանաչում է ֆազաֆացիություն ունենալու իրավունքը, որը սահմանված է, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում: Պետություններն, այդպիսով, պետք է ձգտեն խուսափել ապաֆաֆացիությունից: Ավելին, 1961 թվականին ընդունված՝ Ապաֆաֆացիության կրհատման մասին կոնվենցիան ընդհանուր, համաշխարհային երաշխիքներ է տրամադրում ընդդեմ ապաֆաֆացիության՝ այդպիսով պետություններին օժանդակելով ֆազաֆացիություն ունենալու իրավունքի ապահովման հարցում:

Ո՞վ է որոշում, թե որ անձն է ֆազաֆացիություն չունեցող: Ինչպե՞ս է դա տեղի ունենում:

Քազաֆացիություն չունեցող անձանց վրա կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների տարածումն ապահովելու համար պետությունները պետք է կարողանան համապատասխան ընթացակարգերի միջոցով նույնականացնել ֆազաֆացիություն չունեցող անձանց: 1954-ի կոնվենցիան հատուկ ընթացակարգ չի նախատեսում որոշելու, թե արդյո՞ք սովյալ անձը ֆազաֆացիություն չունեցող անձ է: Այդուհանդերձ, ֆազաֆացիության սահմանման ազգային ընթացակարգերը պետք է առաջարկեն որոշակի հիմնական տարրեր, որոնք անհրաժեշտ են մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային չափանիշներին համապատասխան արդար եւ արդյունավետ որոշումների կայացման համար: Դրանց թվում է կենտրոնական իշխանություններին համապատասխան գիտելիքով եւ որակավորմամբ օժտելը՝ գործընթացի բոլոր փուլերում դիմումները, ընթացակարգն ապահովող միջոցառումները եւ երաշխիքները եւ բողոքարկման կամ վերանայման հնարավորությունները գնահատելու նպատակով: ՄԱԿ ՓԳՉ-ին հանձնարարվել է պետություններին օժանդակել այսօրինակ ընթացակարգերի ստեղծման գործում:

Հնարավո՞ր է, որ 1954-ի կոնվենցիայի դրույթները չտարածվեն որեւէ անձի վրա:

1954-ի կոնվենցիան Հոդված 1-ում սահմանում է այն որոշակի հանգամանքները, որոնց առկայության դեպքում ֆազաֆացիություն չունեցող անձը չի կարող օգտվել ֆազաֆացիություն չունեցող անձի կարգավիճակից եւ Կոնվենցիայի պաշտպանությունից: Սա կոչվում է «բացառում» եւ կիրառվում այն անձանց նկատմամբ, որոնք կարիք չունեն միջազգային պաշտպանության կամ արժանի չեն դրան, մասնավորապես, քանի որ առկա են լուրջ հիմքեր ենթադրելու, որ նրանք կատարել են խաղաղության դեմ ուղղված հանցագործություն, պատերազմական հանցագործություն կամ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություն: Դրույթներից մեկը հատուկ անդրադառնում է ֆազաֆացիություն չունեցող անձանց այն խմբին, որոնք, ինչպես եւ ֆազաֆացիություն չունեցող այլ անձինք, կարիք ունեն միջազգային պաշտպանության, սակայն նրանց պաշտպանության կամ աջակցության համար ձեռնարկվել են առանձին միջոցառումներ:

Արդյո՞ք 1954-ի կոնվենցիան ֆազաֆացիություն չունեցող անձանց իրավունքներին առնչվող միակ փաստաթուղթն է:

Ոչ: Թեպետ 1954-ի կոնվենցիան միակ փաստաթուղթն է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար կոնկրետ կարգավիճակ սահմանելու առումով, սակայն առկա է մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի կարեւոր մի մարմին, որը նույնպես առնչվում է ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց իրավունքների իրացմանը: Պետություններն արդեն իսկ հանձն են առել պաշտպանել ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց իրավունքները մարդու իրավունքներին առնչվող, իրենց կողմից ստանձնած պարտավորությունների միջոցով: 1954-ի կոնվենցիայում շարադրված չափանիւշները լրացնում եւ ամրապնդում են պետությունների հանձնառությունները՝ կապված ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց հետ: Մասնավորապես, 1954-ի կոնվենցիան սահմանում է հատուկ ռեժիմ՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց միջազգայնորեն ճանաչվող ճանփորդական փաստաթղթեր տրամադրելու համար:

Զնայած կառավարությունների, միջազգային հանրության և ֆաղաֆացիական հասարակության գործադրած ջանքերին՝ աղաֆաղաֆացիության դեպքերը շարունակում են ի հայտ գալ: Հետեւաբար շատ կարեւոր է, որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց մարդու իրավունքները պաշտպանվեն: Նեպոլում նորահարսը եւ իր ընկերակիցները ուղղվում են փետացուի տուն: Նույնիսկ կառավարության կողմից իրականացված՝ ֆաղաֆացիության վերաբերյալ լայնածավալ ֆորոգարժավից հետո Նեպոլում հազարավոր մարդիկ շարունակում են ֆաղաֆացիություն չունենալ կամ ֆաղաֆացիության հաստատման ճանապարհին բախվել բազմաթիվ խոչընդոտների: Նրանցից շատերը դալիթներ (անձեռնմխելիներ) են, ինչպես այս կանախ:

Ինչպես է ՄԱԿ ՓԳՀ-ն աջակցում պետություններին՝ պաշտպանելու ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց

ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեան ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանելու եւ ապաֆաղաֆացիության իրավիճակները կարգավորելու հարցում պետություններին աջակցելու համար ընտրել է ՄԱԿ ՓԳՀ-ին ոչ միայն այն պատճառով, որ փախստականների եւ ապաֆաղաֆացիության խնդիրները երբեմն մասամբ համընկնում են, այլ նաեւ քանի որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությունը բազմաթիվ առումներով պահանջում է նույնպիսի մոտեցում, ինչպիսին կիրառվում է փախստականների խնդիրների կարգավորման դեպքում: Բնակչության երկու խմբերին էլ պակասում է միջազգային պաշտպանությունը:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ն պետություններին աջակցում է 1954-ի կոնվենցիան իրականացնելու հարցում՝ տրամադրելով տեխնիկական խորհրդատվություն օրենսդրության վերաբերյալ եւ գործառնական աջակցություն՝ նպաստելու որոշարկման ընթացակարգերի իրականացման խթանմանը եւ Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների ապահովման միջոցառումներին: ՄԱԿ ՓԳՀ Գործադիր կոմիտեն հատուկ խնդրանք է ուղղել Գրասենյակին՝ «ակտիվորեն տարածելու սեղեկություններ եւ, հարկ եղած դեպքում, կառավարական գործընկերներին վերապատրաստելու ֆաղաֆացիություն

չունեցող անձանց հայտնաբերման, գրանցման եւ կարգավիճակ տրամադրելու համապատասխան մեխանիզմների վերաբերյալ» (հավելյալ տեղեկությունների համար տե՛ս ՄԱԿ ՓԳՀ Գործադիր կոմիտեի թիվ 106 եզրակացությունը Ապաֆաղաֆացիության հայտնաբերման, կանխման եւ կրճատման եւ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանության վերաբերյալ, 2006 թ.):

1954-ի կոնվենցիային միանալու կարելությունը

Քաղաֆացիություն չունեցող անձանց վերաբերյալ 1954-ի կոնվենցիային միանալը՝

- միջոց է, որով պետությունները արտահայտում են իրենց պատրաստակամությունը՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց վերաբերվելու մարդու իրավունքների եւ մարդասիրական միջազգային չափանիւշերին համապատասխան.
- ապահովում է, որ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց համար հասանելի լինի պետության պաշտպանությունը, որպեսզի նրանք կարողանան ապրել ապահով եւ արժանապատիվ.
- տրամադրում է իրենց տարածքում ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց հայտնաբերելու համակարգ եւ ապահովում նրանց իրավունքների իրացումը, այդ թվում՝ ինֆուրյան վկայականների եւ համփոքրական փաստաթղթերի տրամադրման միջոցով.
- խթանում է «ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց» միջազգային իրավական կարգավիճակի հանաչումը եւ ընդլայնում պաշտպանության միջազգային ընդհանուր համակարգը՝ այդպիսով մեծացնելով պետությունների կողմից ապաֆաղաֆացիությանն արձագանքելու հարցում իրավական թափանցիկությունն ու կանխատեսելիությունը.
- խթանում է անվտանգությունը եւ կայունությունը՝ խուսափելով ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց մեկուսացումից եւ մարգինալացումից.
- կանխարգելում է բնակության վայրի հարկադրված փոփոխումը՝ խթանելով ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությունը բնակության երկրում.
- օժանդակում է ՄԱԿ ՓԳՀ-ին՝ ֆաղաֆացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությանն ուղղված միջազգային աջակցությունը մեկտեղելու հարցում:

Կապը Ապաֆաղաֆացիության կրճատման մասին 1961 թ.

կոնվենցիայի հետ

Անկախ այն հանգամանքից, թե որքան ընդգրկուն կարող են լինել ֆաղափացիություն չունեցող անձին տրված իրավունքները, դրանք ֆաղափացիություն ունենալուն համարժեք չեն: Բոլոր մարդկային արարածները ունեն ֆաղափացիության իրավունք, եւ երբ ի հայտ է գալիս ապաֆաղափացիության «անոմալիան», ուժադրության կենտրոնում պետք է լինի դրա կանխարգելումն ու կրճատումը:

1954-ի կոնվենցիայի ներքո ֆաղափացիություն չունեցող անձանց պաշտպանությունն այսպիսով պետք է դիտարկվի որպես ժամանակավոր արձագանք, մինչ ուսումնասիրվում են ֆաղափացիության ձեռքբերման ուղիները: Վերջնական նպատակը շարունակում է լինել ապաֆաղափացիության կրճատումը ֆաղափացիության ձեռքբերման միջոցով: 1961 թվականին ընդունված՝ Ապաֆաղափացիության կրճատման մասին կոնվենցիան պետություններին տրամադրում է ապաֆաղափացիության դեպքերից խուսափելու եւ դրանք կարգավորելու գործիքներ:

Այդուհանդերձ, 1961-ի կոնվենցիայի մասնակից պետությունները պետք է դիտարկեն 1954-ի կոնվենցիային միանալու հարցը՝ ապահովելու պաշտպանական միջոցառումների ձեռնարկում ապաֆաղափացիության դեպքերի բախվելիս: Թե՛ 1954-ի, եւ թե՛ 1961-ի ապաֆաղափացիությանը վերաբերող կոնվենցիաներին միանալը կարելուբազումն է՝ ուղղված ապաֆաղափացիության հիմնախնդիրների ողջ շրջանակի կարգավորման համար պետություններին անհրաժեշտ գործիքներով օժտելուն: 1961-ի կոնվենցիայի վերաբերյալ առավել մանրակրկիտ տեղեկություններ կարելի է գտնել «Ապաֆաղափացիության կանխարգելումն ու կրճատումը. 1961 թվականի կոնվենցիան ապաֆաղափացիության կրճատման մասին» գրքույկում (ՄԱԿ ՓԳՉ, 2010):

Առանց

ինճնություն վավերական փաստաթղթերի՝ ֆաղափացիություն չունեցող անձին հաճախ չեն կարողանում իրացնել իրենց հիմնական մարդու իրավունքները: Հենց այս իրավիճակն է տիրում նախկին խորհրդային բազմաեզար ֆաղափացիների պարագայում, որոնք չեն համապատասխանել իրավախաջորդ պետության ֆաղափացիություն ձեռքբերելու իրավական պահանջներին: Շատերը, ինչպես լուսանկարում պատկերված կինը, այդպես էլ մնացել են միայն ԽՍՀՄ ժամկետաց անճնագրով:

FREQUENTLY ASKED QUESTIONS ABOUT ACCESSION

Here are answers to some of the most frequently asked questions about accession to the 1954 Convention relating to the status of stateless Persons. Further questions and details are discussed in *Nationality and Statelessness: A Handbook for Parliamentarians* (UNHCR and inter-Parliamentary Union, 2005, updated in 2008).

Does the 1954 Convention compel a State to grant stateless persons entry and/or residence?

No. the 1954 Convention does not oblige states to admit stateless persons to their territory. However, in practice, there may be no possibility of return to the country of former habitual residence of the individual concerned or there may be no such country. In such cases, admission to the state and some type of legal stay may be the only solution. In addition, other international standards may provide a ground for the admittance or non-expulsion of stateless persons. In particular, states are bound by the prohibition of *refoulement* as a principle of international law and may not return a stateless person to a territory where he or she would be at risk of persecution or breaches of other fundamental international human rights standards, including torture and arbitrary deprivation of life.

What is the difference between a stateless person and a refugee?

Stateless persons and refugees are both in need of international protection. They find themselves in a precarious situation because the link with the state has been broken. Both, therefore, enjoy a special yet separately defined status under international law. A key element of the definition of a refugee is that he or she has a *well-founded fear of persecution*. Being stateless does not necessarily signify persecution. As well, to be a refugee, a stateless person must also be outside of his or her country of habitual residence. Yet most stateless persons have never left the country where they were born. However, statelessness is often a root cause of forced displacement. When stateless persons are also refugees they are covered by

the 1951 Convention relating to the status of Refugees and international refugee law.

Are States obliged to treat stateless persons equal to their own nationals?

No. With respect to most of the rights enumerated in the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons, stateless persons should enjoy *at least* the same rights guaranteed to other non-nationals. Moreover, the Convention extends a number of rights only to those stateless persons who are *lawfully in* the territory or *lawfully staying*. In a limited number of cases – such as with respect to the freedom of religion and access to courts – States must accord to stateless persons treatment comparable to that enjoyed by nationals. International human rights law complements the provisions of the 1954 Convention and in many instances human rights treaties provide for higher standards of treatment for stateless persons.

On the coast of Bangladesh, a group of refugees from northern Rakhine State in Myanmar push their fishing boats out to sea. Most stateless persons are not refugees but those who are must be treated in accordance with international refugee law.

Can a State adopt reservations to the provisions of the 1954 Convention?

Yes. Reservations are permitted at the time of ratification or accession, except to Article 1 (the definition of a stateless person and the exclusion clauses), Article 3 (non-discrimination), Article 4 (freedom of religion), Article 16(1) (access to courts), and Articles 33 to 42 (final clauses).

What practical considerations are involved in acceding to the 1954 Convention?

As States have already undertaken

obligations under international human rights instruments which apply to stateless persons, they will find it easier to implement many of the rights contained in the 1954 Convention. However, in order to ensure that stateless persons enjoy the rights laid down in the 1954 Convention, States need to establish some form of status determination procedure in order to identify stateless persons who may benefit from the Convention. The 1954 Convention does not prescribe a particular procedure for the determination of whether a person is a stateless person. States define the institutions and/or authorities involved, the stages of the process, as well as the procedural safeguards and guarantees which need to be in place to ensure compliance with international standards of due process. UNHCR's Executive Committee has indicated that the Office should provide technical advice to States Parties on the implementation of the 1954 Convention so as to ensure consistent implementation of its provisions. The 1954 Convention also requires that States Parties provide information on the domestic laws and regulations through which the terms of the Convention are implemented (Article 33).

How does a State accede to the 1954 Convention?

States may accede to the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons at any time by depositing an instrument of accession with the Secretary-General of the United Nations. The instrument of accession must be signed by the Foreign Minister or the Head of State or Government. Further details on accession procedures and model instruments of accession can be found at www.unhcr.org/statelessness.

International calls for accession

UN General Assembly: *Notes* that sixty-five States are now parties to the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and that thirty-seven States are parties to the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness, encourages States that have not done so to give consideration to acceding to those instruments.

• *General Assembly Resolution 64/127, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, 18 December 2009*

UN Human Rights Council: *Acknowledges* that 2011 will mark the fiftieth anniversary of the Convention on the Reduction of Statelessness, and encourages States that have not acceded to the Convention and to the Convention relating to the Status of Stateless Persons to consider doing so.

• *Human Rights Council Resolution 13/02, Human rights and arbitrary deprivation of nationality,*

24 March 2010

UNHCR Executive Committee: *Encourages* States to give consideration to acceding to the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and, in regard to States Parties, to consider lifting reservations.

• *Conclusion No. 106 (LVII) – 2006*

Asian-African Legal Consultative Organization: *Invites* Member States to consider the possibility of acceding to the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness to address the plight of stateless persons in an effective way.

• *Resolution on the Half-Day Special Meeting on “Legal Identity and Statelessness”, 8 April*

2006

General Assembly of the Organisation of American States: *Resolves* 1. To emphasize the importance of the universal instruments for the protection of stateless persons: the 1954 Convention Relating to the Status of Stateless Persons and the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness. 2. To urge those member states that have not yet done so to consider ratifying or acceding to, as the case may be, the international instruments in the area of stateless persons, and to promote the adoption of procedures and institutional mechanisms for their application, in accordance with those instruments.

• *Resolution of the General Assembly, AG/RES. 2599 (XL-O/10), Prevention and Reduction of Statelessness and Protection of Stateless Persons in the Americas, 8 June 2010*

Annex 1

MODEL INSTRUMENT OF ACCESSION TO THE CONVENTION RELATING TO THE STATUS OF STATELESS PERSONS OF 1954

WHEREAS a Convention relating to the Status of Stateless Persons was adopted by the General Assembly of the United Nations on the twenty-eighth day of

September, one thousand nine hundred and fifty-four,

and is open for accession

pursuant to Article 35 thereof;

AND WHEREAS, it is provided in section 4 of the said Article 35 that accession thereto shall be affected by deposit of an instrument with the Secretary General of the United Nations;

NOW THEREFORE, the undersigned, [Title of Head of State, Head of Government or Foreign Minister] hereby notifies the accession of the [State concerned];

GIVEN under my hand in _____ this _____ day of _____ two thousand and _____.

[Public Seal and Signature of custodian if appropriate]

[Signature of Head of State, Head of Government or Foreign Minister]

Cover :

Stateless children are often unable to obtain primary education. For several decades, the State of Sabah in Malaysia has been host to refugees from the Philippines and migrants from Indonesia and the Philippines. The children of these groups often end up stateless.

While children who possess the right documents are able to attend school, those who don't, like the two boys on the right, are left out of most public programmes.

I would like more information about:

UNHCR and its work on statelessness

Visit UNHCR's statelessness website at www.unhcr.org/statelessness. You can also consult relevant Conclusions on International Protection of UNHCR's Executive Committee, in particular Conclusion 106 on *Identification, Prevention and Reduction of Statelessness and Protection of Stateless Persons* (2006).

International law relating to the protection of stateless persons, including the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons

For a more detailed discussion of the 1954 Convention as well as other international norms relating to the protection of stateless persons, see *Nationality and Statelessness: A Handbook for Parliamentarians* (UNHCR and Inter-Parliamentary Union, 2005, updated in 2008). For a detailed commentary on the 1954 Convention, see *Convention relating to the Status of Stateless Persons – Its History and Interpretation* (Robinson, 1955). To access other relevant international documents, visit UNHCR's Refworld website at www.refworld.org.

Published by:

UNHCR

P.O. Box 2500

1211 Geneva 2

Switzerland

UNHCR, September 2010